

Genowefa Grabowska

Przyłączenie Rybnika do Macierzy w 1992 roku

Niepodległość i Pamięć 5/4 (13), 147-157

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Genowefa Grabowska

Przyłączenie Rybnika do Macierzy w 1922 roku

Rok 1918 nie dla wszystkich Polaków oznaczał wolność i niepodległość. Zakończyła się wprawdzie I wojna światowa, lecz zgodnie z zapisem w tekście traktatu wersalskiego z 28 czerwca 1919 r., o przynależności Górnego Śląska do Polski bądź do Niemiec miał zdecydować plebiscyt. Jan Długosz w XV wieku pisał: [...] *nie mało się cieszę, że wrócili do Polski pruskie ziemie, ale jeszcze bym się radował i czuł szczęśliwym, gdybym dożył tej chwili, gdy Śląsk, prastara piastowska dzielnica powróci na tona ojczyzny* [...]. Tymczasem wśród mieszkańców Górnego Śląska, a tym samym ziemi rybnickiej coraz powszechniejsze stawało się przekonanie, że tylko walką zbrojną można wywalczyć powrót do Macierzy. W całym okręgu przemysłowym szalał antypolski terror.

W tej sytuacji już od listopada 1918 r. tworzyły się organizacje bojowe. W południowej części powiatu rybnickiego powołano Polską Obronę Górnego Śląska. 11 stycznia 1919 r. w Katowicach ukonstytuował się Komitet Wykonawczy Polskiej Organizacji Wojskowej, przekształcony miesiąc później w Bytomiu w Główny Komitet POW dla Górnego Śląska. POW w powiecie rybnickim już w kwietniu 1919 r. była najliczniejszą zorganizowaną grupą i liczyła 5243 zaprzysiężonych członków. Utworzono 2 pułki Strzelców Rybnickich. W Rybniku działał 2 batalion, 2 pułku pod dowództwem Ludwika Piechoczka, późniejszego komendanta powiatowego. Akcja naboru do szeregów POW wśród górników, z uwagi na większe bezpieczeństwo przeprowadzana była „pod ziemią” - w czasie pracy.

W sierpniu 1919 r. wybuchł na Górnym Śląsku strajk powszechny, który swoim zasięgiem objął wszystkie kopalnie, między innymi kopalnie rybnickie. W rezultacie przyspieszył on wybuch I powstania śląskiego z 16 na 17 sierpnia 1919 r. Rozkaz wydał Maksymilian Iksal, z obozu uchodźców w Piotrowicach. Maksymilian Basista z Rybnika był szefem referatu personalnego Dowództwa Głównego w Piotrowicach. Rozpoczęła się nierówna walka słabo uzbrojonych oddziałów powstańczych z liczebnie przeważającym i doskonale uzbrojonym regularnym wojskiem niemieckim. 24 sierpnia 1919 r. powstańcy byli zmuszeni ustąpić w obliczu przewagi sił wroga.

W październiku 1919 r. pod presją Koalicji władze niemieckie ogłosiły amnestię dla byłych powstańców. 9 listopada 1919 r. odbyły się na terenie Górnego

Śląska wybory komunalne. W powiecie rybnickim uzyskano 78,8 % głosów na kandydatów polskich.

W lutym 1920 r. rozpoczęła swoje urzędowanie Międzysojusznicza Komisja Rządząca i Plebiscytowa w Opolu, złożona z wysłanników Wielkiej Brytanii, Włoch i Francji, pod przewodnictwem francuskiego generała Henri Le Ronda, aby czuwać nad przeprowadzeniem plebiscytu w myśl traktatu wersalskiego. Polską akcją plebiscytową kierował Polski Komisariat Plebiscytowy w Bytomiu na czele z Wojciechem Korfantym. Podlegały mu wszystkie Powiatowe Komitety Plebiscytowe. Ochroną zajęła się Polska Organizacja Wojskowa, przyjmując nazwę Dowództwa Obrony Plebiscytu. Na całym obszarze plebiscytowym czynna była niemiecka policja „SIPO”. Z obu stron, zarówno polskiej jak i niemieckiej, rozpoczęła się akcja propagandowa w celu pozyskania jak największej ilości głosów w plebiscycie. Równocześnie z agitacją słowa, rozszalał się terror niemieckiej bojowej „samoobrony” wspomagany przez „SIPO”. Atakowali polskich działaczy, niszczyli lokale wyborcze. Dochodziło do starć z wojskami alianckimi. Wobec takiej sytuacji z 19 na 20 sierpnia 1920 r. doszło do wybuchu II powstania śląskiego.

20 sierpnia 1920 r. cały powiat rybnicki został oczyszczony z oddziałów „SIPO” i bojówek niemieckich. Utworzono Policję Plebiscytową „APO”, złożoną w połowie z Polaków i Niemców. Jednocześnie przy każdym kontrolerze powiatowym powołano polskiego doradcę technicznego. W powiecie rybnickim funkcję tę powierzono dr. Feliksowi Białemu. Termin plebiscytu, do którego dopuszczono emigrantów górnośląskich, ustalono na dzień 20 marca 1921 r. Globalnie wyniki głosowania były korzystne dla Niemców. W powiecie rybnickim zdecydowaną przewagę zyskali Polacy, oddając 65,2% głosów za przyłączeniem ziem do Polski. Odliczając głosy emigrantów, wynik ten przekroczyłby 73%. Oznaczało to sukces w skali całego obszaru plebiscytowego.

Tymczasem wbrew wynikom plebiscytu Komisja Międzysojusznicza nie była w stanie uzgodnić wspólnego stanowiska. Francuzi poparli żądania Polaków, Anglicy i Włosi opowiedzieli się po stronie Niemiec, by zwrócić Polsce mniej niż 25% obszaru plebiscytowego. Cały obwód przemysłowy miał nadal pozostać poza granicami Polski. Pogorszyła się sytuacja ekonomiczna robotników górnośląskich, gdyż po plebiscycie pracodawcy nie widzieli potrzeby liczenia się z nimi.

Sytuacja ta spowodowała wybuch III powstania Śląskiego z 2 na 3 maja 1921 r., poprzedzonego strajkiem generalnym wszystkich górnośląskich zakładów pracy. Rybniczanie czynnie włączyli się do walki. Należeli do działań Grupy Południe, którą dowodził Bronisław Sikorski [pseudonim „Cietrzew”].

W rybnickiem zostały sformowane 3 pułki piechoty:

- 1 (5) pułk - Rybnicki Pułk Powstańczy pod dowództwem kpt. Janusza Wężyka, a od 20 maja 1921 r. kpt. Władysława Szerbiec-Ciepielewskiego. Dowódcą 1 baonu był Paweł Staniek zastąpiony przez Augustyna Bielaczka, 2 baonu był Józef Płaczek, 3 baonu Franciszek Marszolik.

- 13 pułk - Żorski Pułk Powstańczy pod dowództwem por. Antoniego Haberki. Dowódcą 1 baonu był Teofil Biela, zastąpił go Ignacy Budny, 2 baonu Nikodem Sobik, 3 baonu Feliks Michalski.

• 14 pułk - Wodzisławski Pułk Powstańczy pod dowództwem Józefa Michałskiego. Dowódcą 1 baonu był Józef Łatko, 2 baonu Brachmański później Pukowicz, 3 baonu Izydor Wawrosz.

Pułki składały się z 3 batalionów liniowych po 4 kompanie w każdym.

Ponadto do dyspozycji były:

- pułk rybnicki pod dowództwem Romana Marcola
- pułk żorski pod dowództwem porucznika Mikulskiego
- pułk wodzisławski pod dowództwem Pawła Włoczka.

Walka o Rybnik nastąpiła w nocy z 2 na 3 maja 1921 r. około godziny 4-tej. Opanowany został dworzec kolejowy, sąd, poczta i inne ważne obiekty w mieście. O świcie centrum miasta przejęli powstańcy i na starym ratuszu załopotala biało-czerwona flaga. W dzielnicy Paruszowiec walka była niezwykle trudna z uwagi na obecność specjalnie przeszkolonego niemieckiego batalionu szturmowego. Przy wsparciu broni maszynowej udało się pokonać powstańcom nieprzyjaciela. Zdobyto wiele cennej broni i amunicji. Opanowano również Żory i Wodzisław Śląski. Do 5 maja powstańcy przejęli teren rybnicko - wodzisławski, ze wschodnim skrawkiem powiatu raciborskiego. Następnie dotarli do prawego brzegu Odry i zajęli pozycje wzdłuż Odry i Bierawki, wzmacniając tym samym pułk raciborski dowodzony przez sierżanta Alojzego Segeta. Dalsze działania bojowe powstańców sprowadzały się głównie do osłony południowego skrzydła rozległego frontu powstańczego. Na specjalne podkreślenie zasługuje udział w walkach rybnickich kobiet, drużyny sanitarnej dowodzonej przez Anielę Wolnik oraz innych sanitariuszek i łączniczek.

W całym powiecie rybnickim powstańcy przejęli władzę. Kierownictwo administracyjne w Rybniku powierzono dr. Feliksowi Białemu i jego zastępcy dr. Franciszkowi Matuszczykowi. Komisarycznym burmistrzem został Władysław Weber.

Wojciech Korfanty naciskany przez rząd warszawski z jednej strony i komisarzy alianckich z drugiej, wezwał powstańców do zaprzestania walki.

12 czerwca 1921 r. Naczelna Komenda Powstańcza wydała rozkaz wycofania się oddziałów powstańczych ze strefy oddalonej o 10 km od linii Odry.

25 czerwca 1921 r. nastąpiła kapitulacja strony niemieckiej. 1 lipca 1(5) pułk rybnicki zakończył swoją misję w III powstaniu śląskim. 5 lipca 1921 r. zakończyły się definitywnie działania bojowe III powstania śląskiego wraz z ewakuacją wojsk powstańczych. 30 lipca powołano Naczelną Radę Ludową na Górnym Śląsku. Jej przewodniczącym został Józef Rymer. NRL przejęła wydziały likwidującego się Komisariatu Plebiscytowego. Poza funkcjami przedstawicielskimi zajęła się głównie przygotowaniem polskiej administracji państwowej. Tworzenie ram ustrojowych nastąpiło w oparciu o zasady zawarte w ustawie konstytucyjnej Sejmu Ustawodawczego z 15 lipca 1920 r., zawierającej Statut Organiczny Województwa Śląskiego. Dopiero 12 października 1921 r. Rada Ligi Narodów podjęła ostateczną decyzję w sprawie podziału obszaru plebiscytowego Górnego Śląska przy akceptacji postanowień Rady Ambasadorów z dnia 20 października 1921 r.

Największe spory wywołały sprawy likwidacji niemieckiej własności prywatnej oraz ochrony praw mniejszości narodowych.

Zawarcie polsko-niemieckiej Konwencji w sprawie Górnego Śląska, nastąpiło w Genewie 15 maja 1922 r. Sejm Polski ratyfikował konwencję 24 maja 1922 r. Józef Rymer, Przewodniczący Naczelnej Rady Ludowej został mianowany wojewodą Górnego Śląska.

15 czerwca 1922 r. w siedzibie Międzysojusznicznej Komisji Rządzącej i Plebiscytowej na Górnym Śląsku w Opolu dokonano oficjalnego przekazania władzom polskim części Górnego Śląska przyznanego Rzeczypospolitej Polskiej. Z obszaru plebiscytowego o powierzchni 11 tys. km² zamieszkałego przez 2 112 700 mieszkańców, Polska otrzymała 3214 tys. km² (29%) z około 970 tys. ludności (46%). Do Polski powróciły następujące miasta: Katowice - miasto i wieś; Lubliniec; Tarnowskie Góry; Rybnik; Pszczyna; oraz powiaty: pszczyński, katowicki, tarnogórski, część lublinieckiego, bytomskiego i zabrskiego. Do powiatu rybnickiego przyłączono z powiatu raciborskiego teren prawobrzeżnej Odry od Uchylska do Raszczyc, z powiatu gliwickiego wsie i obszary dworskie Gierałtowiec, Przyszowic, a z powiatu zabrskiego wsie i obszary dworskie Bujaków, Chudów, Paniówki. Tak więc powiat rybnicko-wodzisławski stał się najbardziej wysuniętym cyplem południowo - zachodnim ówczesnego państwa polskiego.

Został opracowany plan objęcia części Górnego Śląska, tj. kolei, poczty, władz administracyjnych, okręgów policyjnych oraz plan opuszczenia terenu przez wojska alianckie.

Na Górny Śląsk miały wkroczyć 3, 8 i 23 dywizje Wojska Polskiego pod komendą generała Stanisława Szeptyckiego. Utworzony został honorowy komitet przyjęcia Wojska Polskiego, w skład którego weszli Józef Rymer i Wojciech Korfanty. Do Komitetu Wykonawczego weszli między innymi: Jan Kowalczyk - prezes, dr Maksymilian Wilmowski - wiceprezes, Jan Koj - delegat NRL, pułkownik dr Chrobok - sekretarz, starostowie i prezesi powiatowych rad obywatelskich - z rybnickiego dr Krupa i I. Gwóźdź.

W apelu komitetu czytamy: *[...] wszędzie po drogach któremi będzie wkraczało i przechodziło wojsko polskie powinna ludność tworzyć wzorowy szpaler ze sztandarami, chorągwiami, muzyką, śpiewami i okrzykami powitalnymi. W powitaniu tem nie powinno braknąć nikogo, tak dorosłych jak i dzieci, wszystko to jednak powinno być należycie zorganizowane. Niech nie braknie domów, zakładów przemysłowych i budynków publicznych ubranych w sztandary polskie i zieleń, bram powitalnych z odpowiednimi napisami. Niech wszędzie w kościołach naszych odbędą się uroczyste nabożeństwa z «Te Deum», potem pochody, wmurowania tablic pamiątkowych, zakładania kamienia węgielnego pod pomniki, sadzenia drzew wolności [...].* Powołano Radę Ludową na powiat rybnicki. W skład Rady weszli: Ignacy Gwóźdź, dr Pawelec, Ludwik Piechoczek, Paweł Nawrat, Teodor Węgrzyk, ks. Biernacki, Romuald Mądlewski, Józef Michalski, dr Róžański, A. Trunkhardt, Teofil Biela, Brzoza, P. Kubiak, Jan Dziuba, Alojzy Prus, Piotr Kolonko, Edward Nokielski, Feliks Hoła, poseł Rzeczypospolitej Polskiej w Paryżu - hr. Zamoyski. Wzorem innych miast powiatowych w Rybniku ukonstytuował się Komitet Przyjęcia Wojsk Polskich w składzie: dr Krupa, ks. prałat Biernacki, sekretarz I. Gwóźdź, aptekarz Bałdyk, drogerzysta J. Michalski, naczelnik gminy i mąż zaufania F. Hoła, prezes ZSP L. Piechoczek, Gbor z Lubonii oraz - Miejski Podkomitet przyjęcia Wojsk Polskich z ramienia miejscowej

Rady Obywatelskiej w składzie: A. Prus, dr F. Biały, dr M. Różański, A. Trunkhardt, J. Dziuba, M. Basista, W. Weber, Pollok, Pawelczyk, Ochojski, Pandera, Wieczorek, Pielka, T. Węgrzyk, Konkol.

Komitet Przyjęcia Wojsk Polskich miasta Rybnika wydał „Odezwę do Obywatelstwa w Rybniku”, w której między innymi czytamy: [...] *Dzień wyczekiwany zbliża się! Przyjęcie władzy państwowej przez Rząd Polski nastąpi w najbliższym czasie. W kilka dni później wojska nasze wkroczą na świętą ziemię piastowską, a przez to zaznaczą oficjalnie i uroczą, że stanowimy jedno ciało z Macierzą, naszą Polską. Wkroczenie wojsk naszych jest niezmiernie ważną chwilą dziejową, która w rocznikach historii dalej żyć będzie i opowiadać późniejszym pokoleniom o tym z jaką radością dokonano zjednoczenia Górnego Śląska z Polską. Pragniemy i musimy okazać się godnymi tej chwili historycznej. Dzień wkroczenia wojsk naszych winien być dla naszego obywatelstwa świętem wesela i radości. Wspaniałe łuki tryumfalne, dekoracje, świeża zieleń, sztandary, chorągwie, chorągiewki, godła narodowe i kwiaty niech świadczą o tem, że tysiące serc bije radośnie na powitanie wojsk naszych [...].*

Spełniły się marzenia. Po wiekach, po tylu dyplomatycznych i krwawych nawet walkach, połączenie części Górnego Śląska z Macierzą stało się faktem dokonanym.

Dnia 20 czerwca 1922 r. Wojsko Polskie wkroczyło na Górny Śląsk pod dowództwem generała broni Stanisława Szeptyckiego. Powitanie odbyło się na moście szopienickim, pod Sosnowcem. [...] *Pękajcie okowy niewoli, Górny Śląsk jest wolny, armio polska wracaj nań i połącz go z Polską [...].* Takimi słowami powitał generała na czele Wojska Polskiego były powstaniec, inwalida, rozbijając młotem łańcuch symbolizujący niewolę. Wygłoszono oficjalne powitania. Orkiestra wojskowa zagrała 3 utwory: hymn państwowy *Jeszcze Polska nie zginęła**, marsz żałobny w hołdzie poległym powstańcom oraz rotę *Nie rzucim ziemi skąd nasz ród* jako prognozy na przyszłość. Były różę biało-czerwone, okrzyki mieszkańców i wszędzie entuzjastyczne powitania, nawet chlebem i solą. Nie zabrakło delegacji ówczesnych towarzystw zawodowych i kulturalnych. Pięknie prezentowały się delegacje w mundurach górniczych, harcerze, sokoli, byli hallerczycy, byli powstańcy, kobiety w strojach śląskich.

Rybniczanie swoje wielkie święto przeżywali w dniach 3 i 4 lipca 1922 r. Ulice, domy a szczególnie rynek były udekorowane flagami, sztandarami, bramami powitalnymi i zielenią. W powiecie rybnickim ustawiono ponad 120 bram powitalnych.

3 lipca 1922 r. na rybnickim rynku przed starym ratuszem podpisane zostały dwa ważne dokumenty:

1. Akt formalnie kończący przejmowanie przyznanej Polsce części Górnego Śląska. Przekazujący: przedstawiciele Międzysojuszniczej Komisji Plebiscytowej i Rządzącej margrabia Asinari di Bernezzo i kontroler powiatowy w Rybniku płk Demetrio.

* *Mazurek Dąbrowskiego* nie był jeszcze w tym czasie oficjalnym polskim hymnem narodowym, władze państwowe odpowiednie rozporządzenie wydały w 1926 r. [red.].

Przejmujący: wojewoda śląski Józef Rymer, wicewojewoda Zygmunt Żurawski, Konstanty Wolny, dr Marian Różański, dr Feliks Biały, starosta powiatu rybnickiego dr Krupa, burmistrz miasta Rybnika, Władysław Weber.

2. Protokół dotyczący przekazania Rybnika i powiatu rybnickiego władzom polskim.

Podpisali: dr Krupa i A. Bernezzo przy asyście 29 kompanii Batalionu Strzelców Francuskich.

4 lipca 1922 r. odbyło się w Rybniku oficjalne powitanie przy pierwszej bramie w pobliżu kościoła św. Antoniego przedstawicieli władz polskich, w osobach wojewody śląskiego Józefa Rymera i ks. prałata Kapicy, delegata biskupiego, dr M. Różańskiego, byłego komisarza plebiscytowego na powiat rybnicki, 3 pułku strzelców podhalańskich, 1 baterii 23 pułku artylerii polowej na czele z generałem bronii Stanisławem Szeptyckim w towarzystwie gen. Osieńskiego, płk. Prohaski, mjr. Matuszka przez burmistrza miasta Rybnika Władysława Webera. Na powitanie odpowiedzieli gen. S. Szeptycki i mjr. Matuszek.

Wcześniej, na granicy powiatu rybnickiego w Zawadzie koło Orzesza odbyło się powitanie 1 baterii 23 pułku artylerii polowej przez dr Krupę, starostę powiatu rybnickiego. Na powitanie odpowiedział mjr. Matuszek. Wojsko przemarszerowało z Orzesza do Rybnika (ok. 20 km), w asyście baterii włościańskiej i 2 batalionów byłych powstańców. Po powitaniach przy dźwiękach dzwonów i licznych orkiestr udekorowanymi ulicami miasta wyruszył pochód na rybnicki rynek. Na rynku zebrały się niezliczone tłumy mieszkańców. Koło ołtarza polowego zgromadzili się zaproszeni goście honorowi, między innymi francuscy oficerowie: mjr. Rout, kapitan L`Allan, wojskowy kapelan francuski, główny komendant policji państwowej płk Moszewski, komendant policji wojewódzkiej płk Młodnicki, przedstawiciele prasy krajowej i miejscowej. Miejscowy ksiądz proboszcz odprawił mszę świętą, śpiewał miejscowy chór „Seraf”. Po „Te Deum” pobłogosławiono wojsko. Ksiądz dziekan Loss z Pawłowic powitał generała, wojsko, wyraził radość z powodu takiej uroczystości, a następnie w imieniu duchowieństwa i ludności katolickiej złożył Polsce śluby miłości, wierności i posłuszeństwa. Prosił, by rząd polski i wojsko stały wiernie na straży wiary i narodowości tegoż ludu. General Szeptycki w swoim wystąpieniu podziękował za takie entuzjastyczne powitanie i oświadczył, iż dla niego to wielki zaszczyt, że przybył na ziemię rybnicką, która tak chlubnie zapisała się w walce o wyzwolenie narodowe i społeczne. Następnie przemawiał p. Gwóźdź, prezes rad obywatelskich powiatu, który ofiarował generałowi w imieniu ludności powiatu rzeźbę górnika wykonaną ze srebra na cokole z węgla. Delegacje górników z kopalni Rymer i kopalni Jankowice wręczyli piękne podarunki w formie tarczy i garnituru do palenia wykonanego z brązu. Przedstawiciele byłych powstańców powiatu rybnickiego jako symbol swej dalszej misji w przyłączeniu do Macierzy pozostałych ziem Górnego Śląska, wręczyli generałowi sztandar bojowy, pod którym walczyli w 3 kolejnych powstaniach śląskich.

W dalszej części uroczystości odbyła się defilada wojskowa przed generałem i zaproszonymi gośćmi. Po defiladzie gen. Szeptyckiego wraz z oficerami, duchowieństwem i dziennikarzami goszczono w restauracji p. Pogody, podczas spotkania przemawiali mecenas Różański i redaktor Kwiatkowski. Równocze-

śnie w sali restauracji „Świerklaniec” goszczono pozostałych oficerów - przemawiali kpt. Jan Wyglenda i mjr Ludyga-Laskowski. Staraniem mieszkańców w szkole ugoszczono żołnierzy i obdarzono pięknymi podarunkami. Wieczorem odbył się raut, na którym ogłoszono mowy na cześć Polski, Naczelnika Państwa, armii polskiej, ludu polskiego na Śląsku, duchowieństwa, powstańców śląskich. O północy 4 lipca 1922 r. generał broni Stanisław Szeptycki z gośćmi serdecznie żegnany odjechał do Katowic.

Tak zakończyły się w Rybniku uroczystości, według powszechnej opinii najwspanialsze w miastach górnośląskich. Rozpoczęło się normalne życie po 600 latach poza Polską. Mimo tego mieszkańcy zachowali polską mowę i kulturę.

Rybniczanie jako przedstawiciele miasta i powiatu, uczestniczyli 16 lipca 1922 roku w Katowicach na uroczystości podpisania aktu przejęcia ziemi śląskiej przez Rząd Polski.

Obecnie rybniczanom o tych ważnych wydarzeniach przypominają kurant z wieży ratuszowej i tablica pamiątkowa umieszczona na ścianie frontowej budynku Starego Ratusza. Muzeum w Rybniku posiada niezwykle cenną i jednocześnie najliczniejszą kolekcję pamiątek z opisywanych wydarzeń, tj. powstań śląskich, plebiscytu i przyłączenia Górnego Śląska do Polski. Udostępnione są one na wystawie stałej *Rybnik nasze miasto* oraz na organizowanych okolicznościowych wystawach czasowych. Potwierdza się przekonanie iż *...najtrwalsze pomniki życia narodów pozostają w sferze kultury(...)*.

Bibliografia:

1. *Dziennik Ustaw Śląskich*, nr 1. Katowice, 19.VI.1922.
2. T. Jędruszczak, *Powstania Śląskie*, Katowice 1972.
3. *Nad Odrą, Olzą i Bierawką podczas III powstania śląskiego*. Materiały z V Ogólnopolskiego Seminarium Historyków Powstań Śląskich i Plebiscytu. Praca zb. Red. Z. Kapała, W. Ryżewski, Bytom 1995.
4. J. Piernikarczyk, *Ilustrowana Księga Pamiątkowa Górnego Śląska*, Katowice 1923.
5. K. Popiołek, *Historia Śląska*, Katowice 1972.
6. J. Przewłocki, *Insurgenci i politycy*, Katowice 1982.
7. *Rybnik. Zarys dziejów miasta od czasów najdawniejszych do 1980 roku*. Praca zbiorowa. Red. J. Walczak, Katowice 1986.
8. W. Ryżewski, *Trzecie powstanie śląskie 1921. Geneza i przebieg działań bojowych*, Warszawa 1977.
9. „Sztandar Polski”, nr 95 z 26.IV.1922.
10. „Sztandar Polski”, nr 112 z 17.V.1922.
11. „Sztandar Polski”, nr 119 z 25.V.1922.
12. „Sztandar Polski”, nr 120 z 27.V.1922.
13. „Sztandar Polski”, nr 122 z 30.V.1922.
14. „Sztandar Polski”, nr 123 z 31.V.1922.
15. AP Katowice, sygn. 376 - wstęp.
16. M. Wrzosek, *Powstania śląskie 1919-1921*, Warszawa, 1977.

Powitanie Wojska Polskiego na moście szopienickim 20 czerwca 1922 roku. Na fotografii widoczny żelazny łańcuch symbolizujący niewolę. Na koniu gen. broni Stanisław Szeptycki.

Emblemat Górnego Śląska powracającego do Polski, 1922 r.

Rybnik - Rynek, 3 lipca 1922 r., podpisanie protokołów przejęcia miasta Rybnika i powiatu przez władze polskie i aktu formalnie kończącego przejmowanie przyznanej Polsce części Górnego Śląska.

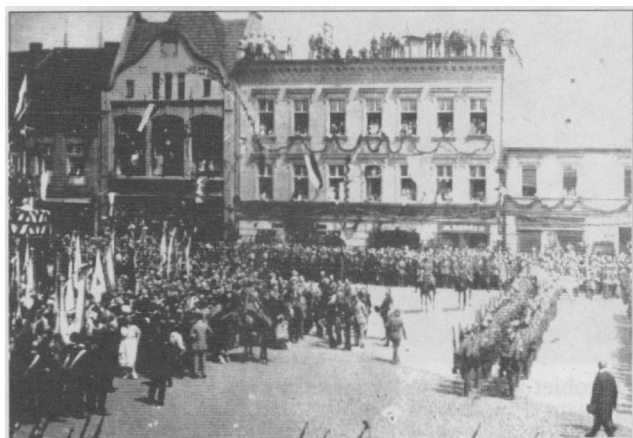

3 lipca 1922 r., delegacja rybnickich kobiet wręcza kwiaty przedstawicielom Międzysojuszniczej Komisji Plebiscytowej i Rządzącej.

Legitymacja
 uprawniająca do wstępu na rynek
 w dniu przyjęcia wojsk polskich
 w Rybniku, dnia 4. lipca 1922 r.
 Komitet przyjęcia.

Legitymacja wstępu na rybnicki rynek dla gości na uroczystość powitania Wojska Polskiego. Rybnik, 4 lipca 1922 r.

Udekorowana ulica Sobieskiego w Rybniku z bramą powitalną.

Uroczystości powitania Wojska Polskiego na rybnickim rynku w dniu 4 lipca 1922 r.

Uroczystości powitania Wojska Polskiego na rybnickim rynku w dniu 4 lipca 1922 r.

Dokument przejęcia Górnego Śląska przez władze polskie, Katowice 16 lipca 1922 r.

Fotografie ze zbiorów Muzeum w Rybniku

Tablica pamiątkowa na ścianie frontowej budynku Starego Ratusza w Rybniku, odsłonięta w 60 rocznicę III powstania śląskiego. Akt Erekcyjny Restytucji Tablicy Pamiątkowej z 1923 roku, zniszczonej przez hitlerowców w 1938 roku został sporządzony i wmurowany 2 maja 1981 roku.

